

آنچه باید از کاربرد آزمونهای روانشناختی (فراکن، عینی و شناختی) بدانیم

زهره نوروزی

رویکردها و سنتهای مختلف در تدوین آزمونهای روانی

طبق کتاب مقدمه ای بر روانشناسی بالینی، یکسری از آزمونها از قدیم، تحت تاثیر سنت تجربی که کاری دقیق، آزمایشگاهی و پیشگیرانه بود قرار داشتند. برای مثال بعنوان روشی اصلاحی و جبرانی در محیط مدرسه برای حل مشکلات خواندن، حافظه و تحصیل دانش آموزان کودک بود. بسیاری از ارزیابی های رفتاری و شناختی (چک لیستها) در محیط طبیعی، بیمارستانهای روانی و یا کلینیکهای خصوصی نیز برای حل مشکلات بین فردی، بالینی و شخصیتی از این سنت ریشه گرفتند.

آزمونهایی نیز خلق شدند که بر اساس سنت روانسنجی، سعی دارند به حیطه تفاوت های فردی (جسمی و ذهنی) قدم بگذارند. از جمله آنها، میتوان به مقیاس هوش بینه (که وجود فرایندهای پیچیده ذهنی در کودکان طبیعی، آنها را از کودکان «کودن» متفاوت میسازد)، آزمون کتل (که پی برد یکسری صفات شخصیت از جمله برونگرایی- درونگرایی و اضطراب میتوانند بعضی رفتارها چون کناره گیری، کم حرفی، و... را پیش بینی کنند) و نیز به آزمون آلپورت (که علاقمند به سنجش یکسری صفات از جمله اجتماعی بودن، ترسوئی و طفره رفتن، مضطرب بودن و...) اشاره کرد.

و سر آخر سنت بالینی، پس از جنگ جهانی دوم در آمریکا، و ظهور روانکاوی در آمریکا، روانشناسان بالینی در حیطه بیماریهای روانی و روانکاوی با آزمونهایی چون روشاخ (تفسیر اکسرن)، اندریافت موضوع (TAT)، MMPI، و غیره مسلح شدند.

تعریف آزمونهای روانی

فارغ از هر نوع رویکردی در واقع وسیله ای برای توصیف، مشاهده و سنجش رفتار است. وسیله ای برای سنجش سازه هایی چون شناخت/کارکرد عقلانی، شخصیت، کارکرد هیجانی، آسیب شناسی، نگرشها/علاقه و ارزشها، رشد(شناختی یا عاطفی اخلاقی) کودک، ناراحتیهای زناشویی و غیره.

تعریف آزمون روانی طبق کتاب کاربرد آزمونهای روانی و تشخیص بالینی :

از حیث سنجش شناخت (مراحل عینی و عملیاتی پیازه)، هوش استعداد و معلومات

آزمایش مشخص در انجام فعالیتی با شیوه های یکسان که در مورد کلیه آزمودنیها اجرا میشود و هدف آن تعیین عددی است که ملاک موفقیت یا عدم موفقیت فرد در فعالیت مزبور است. یا عبارتست از ارائه موقعیت معین و مشخص که در فرد انگیزه ایجاد نوعی رفتار را باعث شود.

بر حسب استاندارد بودن و عینیت

وسيله ای برای اندازه گیری نمونه ای از رفتار یا خصایص انسانی. عینیت به روش اجرا، نمره گذاری، و تعبیر نتایج بر میگردد که باید از قواعد معین و مشخصی پیروی کنند و قضاوت و نظر شخصی در آن تأثیری ندارد. و استاندارد بودن یعنی اینکه آزمون قبلاً بر روی گروه نمونه ای از افراد جامعه انجام شده است.

بر مبنای نوع پاسخ

الف) عینی. آزمون در واقع یکسری محرکهای خاص و عینی است که آزمودنی میتواند به آنها پاسخ بلی/خیر یا نمی دانم را بدهد و یا اینکه آنها را درجه بندی کند.

ب) فرافکن. آزمون در برگیرنده محرکهای مبهم و بدون ساختار است که بر خلاف آزمونهای عینی، امکان پاسخ دادن به آنها متنوعتر و وسیعتر است. و از آزمودنی خواسته میشود که آنها را توصیف کند و یا درباره آنها داستان بسازد.

ویژگیهای یک آزمون روانی

الف) استاندارد بودن. یعنی نرم و هنجار گروه نمونه برای دادن امکان مقایسه نمره فرد: هر آزمون قبلاً روی گروه کوچکی اجرا شده و حدود سازه ها و مؤلفه هایی (هوش، شخصیت، انگیزش، شناخت،...) که میخواهد بسنجد را تعیین کرده است که این میشود نرم و استاندارد.

ب) اعتبار. یعنی ثبات، پایایی و همسانی نتایج آزمون در زمانهای مختلف: اگر آزمونی را چند بار در موقعیتهای مختلف بر روی فرد به اجرا درآید، نتایج حاصله چندان تغییر نکند. چند نوع اعتبار وجود دارد از جمله اعتبار بازآزمایی، فرمهای موازی، دونیمه و نمره گذاری.

ج) روایی. یعنی آزمون باید چیزی را بسنجد که برای آن ساخته شده است. برای مثال، آزمونی ممکن است برای اندازه گیری میزان هوش ساخته شده باشد، ولی اگر شخصیت را بسنجد، این آزمون روا نیست. روایی نیز اقسامی دارد که میتوان به موارد پیش رو اشاره کرد: روایی محتوا، وابسته به ملاک (خارجی) و سازه (نظری).

کاربردهای آزمونهای روانی

۱- برای آگاهی آزمودنی از نقاط ضعف و قوت خود درباره تواناییها، استعدادها، علایق، ویژگیها و احیاناً مشکلات شخصیتی. با نتیجه آزمون، روانشناس یا مشاور قادر خواهد بود فرد را در جهت کسب سازگاری و حل مشکلاتش یاری دهد.

- ۲- در امور تحصیلی شغلی و یا حتی ازدواج، آزمون میتواند فرد را در این امور راهنمایی کند بطوریکه بتواند موفق باشد. این کاربرد آزمون در جهت پیش بینی موفقیت یا عدم موفقیت فرد اجرا میشود.
- ۳- با کسب نتیجه آزمون، فرد کمک میشود تصمیم بگیرد که برای مثال در کدام رشته تحصیلی، حرفه کاری موفقتر است و احیاناً مواجهه با چه محدودیتهاییست.
- ۴- برای تشخیص مشکلات و اختلالات درمانجویان استفاده میشوند. مشکلاتی و اختلالاتی مانند ناسازگاری، افسردگی، تحصیلی، زناشویی، شغلی، شخصیتی، و غیره. این تشخیص در جهت برنامه ریزی درمانی استفاده میشود. و حتی نسبت به اثربخش بودن برنامه درمان پیش بینی هایی را مشخص کند.

منابع

- ۱- جفری پی. کرامر و همکاران ، مقدمه ای بر روانشناسی بالینی، ترجمه : مهرداد فیروز بخت ، ۲۰۰۹ .
- ۲- ازخوش ، منوچهر ، کاربرد آزمونهای روانی و تشخیص بالینی . ۱۳۸۸ ، ویرایش دوم، چاپ چهارم.